

OTROŠTVO MED »ČUDENJEM«, IGRO IN PREKLETSTVOM

Fenomen otroštva (svoj družbeno priznani status je dobilo šele v 19. stoletju, torej je relativno mlado, staro komaj 200 let, kot v poglavju *Culture, Ideology, and Children's Literature* v svoji knjigi *The Pleasures of Children's Literature* ugotavlja kanadski strokovnjak s področja mladinske književnosti Perry Nodelman) zaposluje strokovnjake najrazličnejših strok z vsega sveta: psihologe, pedagoge, vzgojitelje, učitelje in druge raziskovalce, ki se ukvarjajo z otroki in mladino.

Torej mora zanimati tudi mladinsko književnost, saj »velja poudariti, da je mladinska književnost tako na ravni pojma kot na ravni opredelitve čvrsto povezana z oznako »otročstvo«. (Igor Saksida: *Mladinska poezija ter vzgoja, igrakanje in igra. V: Otrok in knjiga* št. 43, 1997, str. 7)

20. stoletje je bilo proglašeno za stoletje otroka. Še nikoli doslej ni bil otrok deležen tolikšne pozornosti kot ravno v tem obdobju. Nenehno lahko poslušamo in beremo najrazličnejše fraze, ki smo jih proizvedli in jih še kar naprej proizvajamo odrasli, kot so: »otrokove pravice«, »le najboljše je za otroka komaj dovolj dobro«, »otroci so naše največje bogastvo« ... , po drugi strani pa smo »priča« ravno nasprotnemu, popolnim skrajnostim: teptanju otrokovih pravic, izkoriščanju otrok v mnogih deželah tega sveta, kjer predstavljajo poceni delovno silo, nasilju v družinskem krogu in v družbi nasploh. Odraščanje je čedalje težje in predvsem v razvitem svetu tudi dolgotrajnejše.

Svet, v katerem živijo otroci ob koncu 20. stoletja, ni nič bolj harmoničen, miroljuben in preprost kot v preteklih obdobjih. Otrokom (pa tudi odraslim) se pogosto zdi podoben labirintu, še zlasti sedaj, ko so se krepko zamajali, če ne celo uničili, stari stebri (oporniki) orientacije: starši in družina, domovina ...

Gundel Mattenklott se v svojem prispevku z naslovom *The World of the Child in Children's Books- Children's Literature in the World of the Child* sprašuje, kakšen je dandanes položaj otrok v svetu, kakšno je njihovo otroštvo. Navaja naslednje pretresljive ugotovitve: »Če kritično pogledamo na množice otrok, ki v tem trenutku živijo na našem planetu, lahko čisto preprosto verjamemo, da nas muči strašna nočna mora. Vidimo lahko otroke, ki stradajo in umirajo zaradi lakote, nalezljivih bolezni, ki so sicer v razvitem svetu ozdravljive. Ne moremo mimo zapuščenih otrok, ki so prepuščeni sami sebi, neusmiljenemu in krutemu boju za preživetje na ulicah večmilijonskih mest. Vidimo lahko otroke, ki so prodajani kot sužnji, prisiljeni v trdo delo, ki zdaleč presega njihove fizične sposobnosti. Mnogi med njimi so prisiljeni tudi v prostitucijo. Vidimo lahko otroke, ki so žrtve vojn in strupenih katastrof. Prav tako lahko vidimo umorjene otroke (razkosane, kot stari avtomobili), katerih telesne organe prodajajo za visoko ceno.« (23rd Congress of the International Board of Books for Young People, 1992, str. 27)

Mnogi »zgodovinarji otroštva« nam v svojih razpravah dokazujejo, da ima tovrstna beda (revščina) v zgodovini človeštva že dolgo tradicijo.

Pa vendar ne smemo čisto podleči pesimizmu. Ne smemo pozabiti, da obstajajo tudi (brezskrbni) srečni otroci, ki se lahko igrajo, učijo, katerih otroštvo je lepše, čeprav tudi oni nosijo svoje specifične probleme.

Govorimo lahko o »otročtvu svetlobe in sence«, če uporabimo besede iz naslova poslanice otrokom vsega sveta ob mednarodnem dnevu knjig za otroke (1977 leta) pesnika Borisa A. Novaka.

Odrasli so tudi ustvarjalci mladinske književnosti, ki je prvenstveno namenjena mladim bralcem. Mladinski pesniki, pisatelji in dramatikci ustvarjajo podobo otroka v literaturi.

Nemška strokovnjakinja s področja mladinske književnosti **Gundel Mattenklott** je o tem zapisala naslednje: »Mladinska književnost ni nikoli bila in tudi sedaj ni popolno ogledalo resničnega otroškega sveta, ampak je mešanica spominov avtorjev na njihovo lastno otroštvo, ki se v času odraslosti in staranja pogosto preoblikujejo, njihovih »pedsodkov«, predstav o tem, kakšni naj bi otroci bili, in končno tudi tradicije in mitov otroštva«. (*The World of the Children in Children's Books-Children's Books in the World of Children*, str. 28)

Kakšen je pogled sodobnih slovenskih mladinskih literarnih ustvarjalcev na otroštvo?

Igor Saksida je na simpoziju na temo *Ali so knjige lahko bolne?* (Srečanje slovenskih mladinskih pisateljev OKO BESEDE 1996) v Murski Soboti v svojem referatu opozoril, da »knjige torej ne postanejo bolne kar same po sebi, bolne postanejo takrat, ko je nekaj narobe z odnosom, ki ga ima odrasli do otroštva«. (*Otrok in knjiga* št. 43, 1997, str. 7)

Kakšen je torej »zdrav« in kakšen je »bolan« odnos do otroštva?

V prvi vrsti nas bodo pri odkrivanju različnih podob otroštva zanimali sodobni domači avtorji. Izhajali bomo predvsem iz njihovih avtopoetik.

Pa vendar bomo citirali tudi katerega od imenitnih tujih mladinskih pisateljev.

Pri tem kar ne moremo mimo pisatelja kultne knjige *Mali princ*, ki je v posvetilu svojemu najboljšemu prijatelju Leonu Werthu, ko je bil še majhen, zapisal naslednje besede: »Vsi odrasli so bili najprej otroci (Toda le redki od njih se tega spominjajo.)«. (**Antoine de Saint-Exupéry**: *Mali princ*)

Pisatelj **Dim Zupan** v pogledu na svoje delo z naslovom *Ves svet je igrišče* prej zapisano misel ustvarjalca *Malega princa* nadaljuje z besedami: »Dejstvo je, da smo bili vsi odrasli nekoč otroci, dejstvo je, da nismo vsi odrasli enako odrasli, vprašanje pa je, koliko smo odrasli še otroci. Še otroci, ne otročji, ne patološki mamini sinovi, ne starostno pootročeni ...«. (*Otrok in knjiga* št. 44, 1997, str. 122)

O otroštvu, njegovi pomembnosti v življenju posameznika, o otrocih in odraslih, zelo zanimivo razmišlja v predgovoru svoje knjige *Nočni ptiči*, Andersenov nagrajenec **Tormod Haugen**: »Čudno je, pa vendar se zdi, da odrasli pozabljajo, da so bili nekoč otroci. Ne vem, zakaj je tako. Če pa vprašamo odrasle, kakšno je bilo njihovo otroštvo, bo večina povedala, da je bilo lepo in da so bili odrasli do njih prijazni. Res imamo vtis, da so to bili časi, ko so bila poletja daljša, ko so se vsi smehljali, ko ni bilo prav nobenih težav in ko so bili vsi srečni. To pa ni res.

Teško je biti otrok. Odraščanje je proces, ki boli. Če odrasli rečejo NE, otroci pa JA, bo obveljalo prvo, kajti odrasli imajo moč in oblast. Življenje se oblikuje, ko smo otroci. Večina pomembnih podatkov o našem življenju se skriva prav v našem otroštvu.

Otrokom in odraslim je skupno otroštvo; tam se lahko srečujemo in pogovarjamo. Zato je tako žalostno, da otroštvu ne gre toplejše in boljše mesto v zavesti večine nas.« (str. 5)

Otroštvo je brez dvoma v človekovem življenju usoden, odločilen čas, čas »prvotnega besedila vsega življenja«, kot je v svoji črtici *Bobi* zapisal Ivan Cankar.

Franjo Frančič je v svoji knjigi *Otroštvo*, ki je posebnost v slovenski mladinski književnosti glede doživljanja otroštva, o otroštvu zapisal naslednje:

»Tisti nori prvi čas, ko boš ali te ne bo.

Čas, ko postajaš močan.

Čas, ko se gradiš in si ljubljen.

Čas, ko te je strah in se podira in ne razumeš zakaj.

Čas, ko so temelji ali jih ni.

Čas otroškega zavedanja sveta.

Čas ljubezni ali izdaje.

Čas sonca ali bolečine.« (str. 27)

O tem času je med drugim premišljeval tudi **Kajetan Kovič**: »S tem, kar se mu je v teh letih zgodilo, bo ostal zaznamovan za zmeraj in iz tega bo zmeraj tudi črpal. Lahko bi rekli, da je z otroštvom izpisana že človekova celotna prihodnja biografija. Če iz otroštva torej živimo in se vse življenje obnašamo po njegovih navadah in zakonih, potem ni čudno, da se vanj nenehno tudi vračamo ...

Povsem razumljivo je torej, da se k temu viru svoje osebnosti še posebej vztrajno zatekajo pisatelji, bodisi posredno v 'objektivnih' delih, bodisi neposredno v spominskih spisih o svoji mladosti.« (*Spomini na otroštvo*, 2. knjiga, str. 5)

V prispevku skušam odgovoriti vsaj na katero od mnogih vprašanj, ki se nam zastavljajo ob premišljevanju o podobi otroka in otroštva v literaturi. Ta vprašanja so lahko naslednja: **kako današnji slovenski mladinski ustvarjalci (pesniki, pisatelji) doživljajo in izražajo otroštvo, kako se vanj vživljajo in kako se to kaže v njihovem literarnem delu?**

Je to njihovo lastno otroštvo (»postavljeno« v nek odmaknjeni pretekli čas in svet, ki ga ni več) ali otroštvo današnjih otrok? Kako lahko današnji otrok doživlja čas avtorjevega otroštva, ki je bilo popolnoma drugačno od sedanjega?

Je čas otroštva idiličen, pravljичen čas? Morda čas igre, čudenja? Čas odraščanja (realna podoba sodobnih otrok), ki ni lahko (»Odraščanje je proces, ki boli«), rušenja tabujev? Ali celo morda »preklete otroštvo«, »strašna pesem otroštva«?

Iz česa pišejo odrasli mladinsko književnost?

Da bi lahko odgovorila na vsaj nekaj zastavljenih vprašanj, je bilo potrebno preučiti avtopoetike (zapisi o lastnem delu, njihovi eseji). V pomoč mi je bila tudi knjiga Berte Golobove *Do zvezd in nazaj* (nadaljevanje njene knjige *Srce ustvarja, roka piše*), v kateri slovenski mladinski pesniki in pisatelji v obliki pisem in pogovorov z avtorico razmišljajo o svojem literarnem delu, o tem, zakaj in kako pišejo, kako pojmujejo mladinsko književnost.

Če se osredotočimo na vprašanje, zakaj in kako pišejo, ugotovimo, da prevladuje mnenje, da mladinska književnost nastaja iz »otroka, ki se skriva v odraslem – njih samih«, iz »infantilizma«, »narekuje jo otrok, ki se čudi vsemu, kar je« (npr. **Neža Maurer** v prispevku *Zakaj pišem za mlade?* odgovarja takole: »Ker sem odrasel otrok, ki zna in rad piše pesmi. ... Vem samo: Dokler bo v meni živel otrok, bo pisal (= bom pisala) za mlade, se veselil njihovega veselja in vsake pohvale. Tudi učil se bo, spraševal ... otrok je po naravi vedoželjen. Samo prestrašiti ga ne

smemo. Potem se zakrckne, otrpne in umolkne ... « (*Otrok in knjiga*, št. 38, 1994, str. 56 in 57)

Podobno kot Maurerjeva razmišljata tudi **Marko Jarc**: »A vseskozi moraš izživati otroka, ki se skriva v tebi samem« in **Tomo Rebolj**: »V resnici je že tako, da človek nikdar povsem ne odraste. Še posebej pisatelj je tisti, ki nikakor ne sme zgubiti otroške duše, če hoče, da bo prepričljiv.«

Andrej Brvar ima o tem drugačno pojmovanje. Prepričan je, da je pri »odraslem človeku – tudi pri pesniku in pisatelju – neposredni stik z otroškim svetom, se pravi z otroškimi čutenjem in čustvovanjem, za zmeraj pretrgan. Kljub temu pa otroški svet v odraslem človeku še kar naprej živi. A živi na poseben način: kot spomin na otroštvo, in to ne na kakršnokoli, ampak na čisto določeno, svojevrstno otroštvo.« Iz takšnih izhodišč so nastale njegove tri pesnitve (*Domača naloga, Mala odiseja, Zimska romanca*). (Berta Golob: *Do zvezd in nazaj*, str. 21, 22)

Pisatelj **Marjan Tomšič** se v prispevku *Otrok s pisateljsko pipo* v 43. številki revije *Otrok in knjiga* podobno kot Andrej Brvar sprašuje, kdo piše mladinsko literaturo. »Jo piše tisti Drugi v pisatelju, ki je že odrasel ali pa jo piše tisti Prvi v njem, ki je še vedno otrok? In kaj pomeni: Drugi, ki je odrasel? Ali ni to tisti drugi, ki je že programiran? Ki je že pod vplivom dolgoletnega vzgajanja in prevzgajanja? ... Otrok v nas, tisti Tretji (pravzaprav Prvi) pa se stiska v kot in nima več daru govora, tudi pisanja ne. Preplašen je, zvezan, cenzuriran.« In kakšno literaturo bi pisal tisti Prvi (otrok v pisatelju)? »Kaotično, da ne rečem kar anarhično, torej skrajno divje in noro ... Ali pa bi bila, nasprotno, ta njegova literatura povsem neobremenjena; odrešena vzorcev in strahov, pa bi bila prav zato kot jutro sveža, originalna, resnična, torej močna in prepričljiva.« (str. 36)

Tomšič ugotavlja, da je le malo takšnih pisateljev, ki zaupajo kot odrasli Otroku v sebi in mu dovolijo, da pove svoje.

Pesniku **Boris A. Novak** je o tem zapisal naslednje: »Zame je pisanje pesmi tako za odrasle kot za otroke čarobna preproga, s katero se vračam v svoje otroštvo. Igre z besedami pa nadomeščajo otroške igre, ob katerih čutim velikansko in boleče domotožje. Osnovni razlog, zakaj pišem pesmi za otroke, je želja po vrnitvi v lastno otroštvo. To obenem pomeni, da je poglobitveni navdih za te pesmi moj lastni spomin, spomin na otroštvo ... Zdi se mi, da prav princip igre zmore preseči ta vzvišeni odnos (otroci kot pomanjšani odrasli) do otrok, ker uravnava mladega bralca kot enakovrednega soigralca, prijatelja v igri, kot tistega, ki vzame pesem in se z njo naprej igra.«

Pesniku Borisu A. Novaku »skozi jezikovno igro privre na dan ostanek lastnega otroštva«. Podobno (jezikovna igra) velja za Nika Grafenauerja, Jožeta Snoja in Daneta Zajca.

V svojih avtopoetikah avtorji sicer bolj razmišljajo o tem, zakaj in kako pišejo, o razlikah med pisanjem za odrasle in otroke, manj pa o otroštvu. Pa vendar, kaj so zapisali o času otroštva?

Katere so **določilnice, atributi otroštva (koncepti otroštva) v njihovih avtopoetikah**? Pojavljajo se naslednje opredelitve otroštva:

Otroštvo kot:

- »prečudovit svet« (Janez Bitenc)
- »lepo in srečno otroštvo« (Janez Bitenc)
- »svet Enosti, Miru in zrenja v Svetlobo« (Janez Bitenc)

- »tudi kot leglo duševnih pretresov in pretresenosti, ki so jih povzročile bodisi lepote, bodisi strahote sveta in človeka« (Andrej Brvar)
- »zaznamovanost«, »drugačnost« (Franjo Frančič)
- »otročstvo brez rasti, ta tiha groza nemoči, ta lepota bolečine« (Franjo Frančič)
- »v led vkovano otroštvo« (Franjo Frančič)
- »tema, strah, zapuščenost« (Franjo Frančič)
- »prekletost otroštvo, ki ga ni mogoče zakopati« (Franjo Frančič)
- »razsuto in boleče otroštvo« (Franjo Frančič)
- »pankrtski svet« (Franjo Frančič)
- »groza otroštva« (Franjo Frančič)
- »zavrženost od rojstva dalje« (Franjo Frančič)
- »butajoča bolečina« (Franjo Frančič)
- »čas brez pravljič« (Franjo Frančič)
- »bomske in nebomske poti« (Barbara Gregorič)
- nasprotje »odraslo – prazen svet, poln neizpolnjenih obljub in grdega obnašanja!«
- »igrivost, šaljivost« (Alenka Glazer)
- »igra« (Niko Grafenauer, Boris A. Novak)
- »svetli spomini na mojo mamo« (Miha Matè)
- »vsaka mladost, pa naj se nam zdi še tako trpka in včasih do marsikoga tudi krivična, pa je vseeno lepa in za večno naša« (Miha Matè)
- »sanjsko otroški čas, poln resničnih dogodivščin, preraslih v domišljijo« (Neža Maurer)
- »ne samo igre, tudi žalost, osamljenost in često strah, nemoč« (Neža Maurer)
- »čudenje« (Boris A. Novak, Niko Grafenauer)
- »domišljija« (Boris A. Novak)
- »neskončna ustvarjalna zmožnost otrok« (Boris A. Novak)
- »otročstvo je poezija življenja. Poezija je otroštvo sveta« (Boris A. Novak)
- »otročstvo svetlobe in sence« (Boris A. Novak)
- »živahnost, domišljija« (Marjeta Novak Kajzer)
- »otrok – kot posvečena beseda« (Tone Pavček)
- »nezemski čar otroštva« (Tone Pavček)
- »igra in igrarija« (Tone Pavček)
- »otročstvo kot srčika in nežno jedro« (Tone Pavček)
- »otročstvo in puberteta – dvoje najvažnejših obdobij življenja« (Tone Pavček)
- »čarovnija in čarobnost« (Tone Pavček)
- »čudovita igra« (Miroslav Slana - Miros)
- »izvirnost in presenetljivost« (Miroslav Slana - Miros)
- »čudenje, hlepenje po pravljичnosti. Otrok kot čudež tega čudeža« (Jože Snoj)
- »radovednost, čudenje« (Marijan Tršar)
- »blažen čas« (Marijan Tršar)
- »mali protesti« (Saša Vegri)
- »odprtost do sveta« (Saša Vegri)
- »svetloba otroštva« (Dane Zajc)
- »otročstvo kot past, katere si nismo sami nastavili. ... V vsakem, še tako zavrženem otroštvu so svetli trenutki.« (Dane Zajc)
- »čas neposredne zveze s svojimi predniki« (Dane Zajc)
- »sanje, zasanjanost« (Dane Zajc)

- »leta zorenja in odraščanja so najtežji časi« (Ivo Zorman)
- »sončno otroštvo« – pomaga premagovati težave še v zrelih letih, nudi občutek varnosti in navdaja s samozavestjo (Ivo Zorman)
- »čas neomejene domišljije in pravljic« (Dim Zupan)
- »avtorjevo otroštvo je tista odločilna izkušnja, ki je podlaga za vsa njegova dela« (Dim Zupan)
- »srečno – nesrečno otroštvo« (Dim Zupan)
- »magičnost«, »prvinskost«, »čarobna moč – čaranje« (Vlado Žabot)
- »otročka duša, ki je sama na sebi čudež« (Vlado Žabot)
- »otročstvo in njegova prvinska čarovnija, ki je pač izjemno dragocen dar narave ali boga ali demonov – ali pa kar vseh hkrati« (Vlado Žabot)

Iz naštetih opredelitev otroštva lahko »izluščimo« tri glavne podobe otroštva, in sicer:

1. pozitivno otroštvo, »sončno otroštvo« (Ivo Zorman)
2. idealizirano otroštvo
3. negativno otroštvo, »prekleta otroštvo« (Franjo Francič)

POZITIVNO OTROŠTVO:

Opređeljeno kot:

1. Igra (izrazito pri Borisu A. Novaku, Niku Grafenauerju), »*igra in igrarija*« (Tone Pavček), »*igrivost, šaljivost*« (Alenka Glazer), »*čudovita igra*« (Miroslav Slana - Miros).
2. **Domišljija** (Boris A. Novak, Marjeta Novak Kajzer), »*neskončna ustvarjalna zmožnost otrok*« (Boris A. Novak), »*živahnost*« (Marjeta Novak Kajzer), »*sanjsko otroški čas, poln resničnih dogodivščin, preraslih v domišljijo*« (Neža Maurer), »*čas neomejene domišljije in pravljic*« (Dim Zupan), »*sanje, zasanjanost*« (Dane Zajc).
3. **Čudenje** (Boris A. Novak, Bina Štampe - Žmavc), »*hlepenje po pravljичnosti*«, »*otrok kot čudež tega čudeža*« (Jože Snoj), »*radovednost, čudenje*« (Marijan Tršar).
4. **Mali protesti** (Saša Vegri), »*bomske in nebomske poti*« (Barbara Gregorič)
5. **Spomin**, »*svetli spomini na mojo mamo*« (Miha Mate).
Ta je lahko svetel ali grenek.
6. **Resničnostno otroštvo**
»*Odprtost do sveta*« (Saša Vegri), »*sončno otroštvo – pomaga premagovati težave še v zrelih letih, nudi občutek varnosti in navdaja s samozavestjo*« (Ivo Zorman), »*leta zorenja in odraščanja so najtežji časi*«, »*stiske, ki jih porajajo leta zorenja*« (Ivo Zorman), »*tudi kot leglo duševnih pretresov in pretresenosti, ki so jih povzročile bodisi lepote, bodisi strahote sveta in človeka*« (Andrej Brvar), »*ne samo igre, tudi žalost, osamljenost in često strah, nemoč*« (Neža Maurer)

Pozitivno otroštvo lahko prehaja tudi v **idealiziranje**: »*Prečudovit svet*« (Janez Bitenc), »*lepo in srečno otroštvo*« (Janez Bitenc), »*nezemski čar otroštva*« (Tone Pavček), »*čarnost in čarobnost*« (Tone Pavček), »*otrok – posvečena beseda*« (Tone Pavček), »*magičnost*«, »*prvinskost*«, »*čarobna moč – čaranje*« (Vlado Žabot).

Je to morda posledica meščanske ideje o nedolžnem, srečnem in varnem otroštvu (iz 19. stoletja), ko pisatelji prikazujejo svet skozi »rožnata očala« (čas brez konfliktov) in na ta način hočejo otroke obvarovati pred »krutim« svetom? So te ideje prisotne še dandanes, ko se že izteka 20. stoletje? So tabuji v mladinski književnosti še vedno prisotni?

V knjigi *Nož v škornju* pisateljice Cynthie Voigt, ki ubeseduje zelo temno plat odraščanja (spolno zlorabo), dekleta pri kosilu v šoli »debatirajo« med drugim (o samomoru, nosečnosti, aidsu ...) tudi o odraslih in mladih:

»Saj veš, da jim včasih nič ni jasno. Profesorjem in staršem, mislim. Včasih so tako zabiti. Odrasli ...« je rekla Shantal. »Ne vedo, da imamo mi svoja življenja ...« ...

»Želijo si, da bi bili mi drugačni od njih. Nedolžni. Otroci morajo nositi breme nedolžnosti za odrasle,« je pripomnila Maria ...

»Mi moramo použiti njihove grehe,« je razložila Maria, ne da bi se zmenila za posmeh, ki ga je bila deležna.

NEGATIVNO OTROŠTVO

Na drugi strani pa je lahko otroštvo travmatizirano (tudi prej omenjena knjiga *Nož v škornju* je takšna), otroka poškoduje in mu pušča travme za vse življenje.

Najbolj izrazit sodobni pisatelj, ki je prvi na Slovenskem pisal o tem, je **Franjo Francič** s knjigo *Otroštvo*.

Občutek zavrženosti od rojstva dalje, »bolečina odraščanja« (reje, prevzgojni domovi), »v valovih butajoča bolečina«, ki ga preganja kot nočna mora in je ne more preboleti, vse to je povzročilo, »da je sedel za belino lista« in napisal zgodbo lastnega otroštva »tako drugačnega od drugih«.

Takšna podoba (Boris A. Novak jo je poimenoval »strašna pesem otroštva«) predstavlja popoln odstop od mita srečnega, nekonfliktnega, neproblematičnega otroštva kot življenjskega obdobja, ki je še vedno prisoten v mladinski književnosti in naši zavesti.

V literarnem delu samem in v pogovorih z Berto Golobovo pisatelj označuje otroštvo s prevladujočimi negativnimi predznaki, npr: »otroštvo brez rasti, ta tiha groza nemoči, ta lepota bolečine«, »v led vkovano otroštvo«, »preklete otroštvo, ki ga ni mogoče zakopati«, »razsuto in boleče otroštvo«, »tema, strah, zapuščenost«, »pankrtski svet«, »butajoča bolečina«, »čas brez pravljič«, »zavrženost od rojstva dalje«, »groza otroštva«.

Iz vsega naštetega bi se lahko strinjali s pisateljem Dimom Zupanom, ki je zapisal: »avtorjevo otroštvo je tista odločilna izkušnja, ki je podlaga za vse njegova dela.« (*Otrok in knjiga* št. 44, 1977, str. 122)

Literatura

Brvar, Andrej: *O mladinski književnosti. Otrok in knjiga* št. 23–23 (1986) str. 140–141.

Cankar, Ivan: *Skodelica kave*. Ljubljana: Karantanija, 1994 (Lastovka).

Cerar, Vasja: *Veselje do branja in konec otroštva. Otrok in knjiga* št. 44 (1997) str. 94–97.

- Drugovac, Miodrag: *Duh v steklenici (Otrok pisatelju, pisatelj otroku)*. *Otrok in knjiga* št. 29–30 (1990) str. 60–63.
- Frančič, Franjo: *Otroštvo*. Ljubljana: Karantanija, 1996 (Albatros).
- Golob, Berta: *Do zvezd in nazaj: srečanja z mladinskimi pisatelji*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995 (*Otrok in knjiga*).
- Golob, Berta: *Srce ustvarja, roka piše: srečanja z mladinskimi pisatelji*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1983.
- Grafenauer, Niko: *Igra v pesništvu za otroke*. *Otrok in knjiga* št. 2 (1975) str. 30–35.
- Grafenauer, Niko: *Od A do Nič*. *Otrok in knjiga* št. 16 (1982) str. 34–41.
- Grafenauer, Niko: *Pogled v otroštvo*. V: *Spomini na otroštvo*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1977 (Cicibanova knjižnica).
- Haugen, Tormod: *Nočni ptiči*. Prev. Darko Čuden. Ilustr. Ana Košir. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1997 (Andersenovi nagrajenci).
- Kovič, Kajetan: *Moj pogled na književnost za otroke*. *Otrok in knjiga* št. 6 (1977) str. 24–26.
- Kovič, Kajetan: *Spomini na otroštvo*. V: *Spomini na otroštvo 2*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1978 (Cicibanova knjižnica).
- Maurer, Neža: *Zakaj pišem za mlade?* *Otrok in knjiga* št. 38 (1994) str. 56–57.
- Nodelman, Perry: *The Pleasures of Children's Literature*. White Plains: Longman, 1996.
- Novak, Boris A.: *Otroštvo svetlobe in sence* (poslanica ob mednarodnem dnevu knjig za otroke 1997). *Otrok in knjiga* št. 41 (1996) str. 77–78.
- Novak, Maja: *Zakaj narisati drevo*. *Otrok in knjiga* št. 47 (1999) str. 57–59.
- Pavček, Tone: *Poskus zapisa o sebi in o pesmih za druge*. *Otrok in knjiga* št. 43 (1998) str. 89–95.
- Saint-Exupéry, Antoine de: *Mali princ*. Prev. Ivan Minatti. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1996 (Domen).
- Saksida, Igor: *Mladinska poezija ter vzgoja, igračkane in igra*. *Otrok in knjiga* št. 43 (1997) str. 7–12.
- Saksida, Igor: *Raznolikost perspektiv in tem: realnost med čudenjem in oporekanjem (Mladinsko delo Dima Zupana)*. *Otrok in knjiga* št. 44 (1997) str. 98–112.
- Snoj, Jože: *Otrok*. *Otrok in knjiga* št. 45 (1998) str. 96–97.
- Spomini na otroštvo*. Zbrala Kristina Brenk. Ilustr. Milan Bizovičar. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1977 (Cicibanova knjižnica).
- Spomini na otroštvo 2*. Zbrala Kristina Brenk in Niko Grafenauer. Ilustr. Milan Bizovičar. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1978 (Cicibanova knjižnica).
- Štampe - Žmavc, Bina: *Majhni in veliki žepi*. *Otrok in knjiga* št. 41 (1996) str. 69–70.
- Švajncer, Marija: *Spomin na otroštvo pesnika Andreja Brvarja*. *Otrok in knjiga* št. 34 (1992) str. 20–27.
- The World of Children in Children's Books – Children's Books in the World of Children: 23rd Congress International Board on Books for Young People, 1992*.
- Tomšič, Marjan: *Otrok s pisateljsko pipo*. *Otrok in knjiga* št. 43 (1997) str. 36–37.
- Vegri, Saša: *Refleksije ob pisanju*. *Otrok in knjiga* št. 27–28 (1989) str. 174–176.
- Voigt, Cynthia: *Nož v škornju*. Prev. Tina Mahkota. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1997 (Odisej).
- Zajc, Dane: *Svetloba otroštva*. *Otrok in knjiga* št. 12 (1981) str. 16–18.
- Zorman, Ivo: *Četvero vprašanj mladih bralcev*. *Otrok in knjiga* št. 12 (1981) str. 32–34.
- Zupan, Dim: *Ves svet je igrišče*. *Otrok in knjiga* št. 44 (1997) str. 122–124.

Summary

Childhood among »wonder«, play and curse

In my article I am trying to answer the question how contemporary Slovene writers of children's literature experience and express childhood, how they become accustomed to it and how visible this is in their literary work.

Is this their own childhood (»set« in a kind of remote past and world which does not exist anymore) or the childhood of our children? How can modern children experience an author's childhood if it was totally different from the present one? Is childhood idyllic and fairy? Is it the time of play and wonder? A difficult time of growing up (a real picture of modern children), a destroying of taboos? (»Growing up is a process that hurts«) Or can it be a »cursed childhood«, »a terrible song of childhood«?

In order to answer these questions I had to originate from the poetics of writers of children's literature.

The writers share a common belief that children's literature is created from »a hiding child hidden in themselves«. The poet Andrej Brvar is convinced that an adult's (even prose and poetry writer) direct link with childhood, with child's feeling and senses, is torn forever. Despite of that, one's childhood is very much alive as a memory of his /her own childhood.

There are many various pictures of childhood in Slovene children's literature (from sunny to dark pictures). There are some more distinguishing ones:

- childhood as PLAY (manifested by Boris A. Novak, Milan Dekleva);
- childhood as WONDER (manifested by Bina Štampe-Žmavc);
- childhood as a PROTEST (Saša Vegri, Barbara Gregorič);
- REALISTIC childhood (Ivo Zorman, Branka Jurca, Dim Zupan);
- »CURSED« childhood, »A TERRIBLE SONG OF CHILDHOOD«, »THE PAIN OF GROWING UP« (in Slovene children's literature first used by Franjo Frančič);
- childhood as a MEMORY (Ivan Bizjak, Berta Golob, Tone Partljič and others).

Childhood can be presented as »a childhood of light and shadow« (as it was written by Boris A. Novak in his message at the International Book Day for Children in 1997).

Translated by *Bojana Panevski*